DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-11-99-36>

УДК 304.2/796.011.1

Гнидюк О.П., Мороз Х.В.

Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ: РІВНІ УМОВИ ДЛЯ СЛУЖБИ ТА ФІЗИЧНИХ НАВАНТАЖЕНЬ У ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАННЯХ

Анотація. У статті розглянуто систему гендерної рівності в сучасній армії, досліджено розвиток фізичної підготовки в Національній академії ДПСУ та проведено порівняльну характеристику з іншими правоохоронними органами стосовно впливу на гендер та рівних умов для несення служби військовослужбовцями, виходячи з цього поставленні для з'ясування наступні завдання. З'ясовано, що протягом останнього десятиліття гендерна рівність стає все більш актуальною проблемою для армії. Це завершилося у 2018 році, коли було знято обмеження для жінок, які служать у фронтовій піхоті та спецпідрозділах ближнього бою. Провівши аналіз літератури, законодавства України та міжнародних нормативно-правових документів встановлено, що кожна жінка, як і чоловік має право обирати професію та реалізовувати себе у будь-якій сфері, головне бути впевненим в своїх силах та віддаватись своїй справі повністю. Військова форма, зброя, залізна дисципліна та чітке виконання наказів – це звичайні атрибути професії, притаманні для людей у погонах. Жінок, що свідомо пов'язують своє життя із армією стає дедалі більше. Гендерний підхід у військовій сфері притаманний усім країнам-членам НАТО. Альянс допомагає українській державі з імплементацією національного плану дій щодо резолюції ООН 1325. Цей міжнародний документ забезпечує активну участь жінок у військових і миротворчих процесах. У ДПСУ досить великий відсоток персоналу складають жінки, понад 25 % жінок проходять військову службу в прикордонному відомстві, з яких близько 12% складає офіцерський склад. Для того, щоб дослідити дане питання, було проаналізовано вже опубліковані праці з цього питання, а також проведено аналіз щодо вимог фізичної підготовки. Виходячи з проведеного аналізу, метою дослідження визначено, дослідити та вдосконалити систему гендерної рівності в сучасній армії та розвиток фізичної підготовки. Завдяки проведеному дослідженню, ми довели, що повинні висуватись рівні умови для несення служби та вступу до ВВНЗ жінок та вдосконалення системи фізичної підготовки, яка на даний момент є на етапі реформації. Перспективи подальших досліджень полягають у дослідженні та узагальненні досвіду реалізації гендерної політики країн Європи, порядок проходження служби в військових формуваннях та правоохоронних органах жінками.

Ключові слова: гендерна рівність, жінки-військовослужбовці, фізична підготовка, військова служба, прикордонна служба.

Gnydiuk Oleksandr, Moroz Khrystyna

The National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine
named after Bohdan Khmelnytskyi

THE GENDER EQUALITY: THE EQUAL CONDITIONS FOR SERVICE AND PHYSICAL EXERCISES IN MILITARY FORMATIONS

Summary. The article considers the system of gender equality in the modern army, examines the development of physical training in the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi and compares with other law enforcement agencies on the impact on gender and equal conditions for military service, based on this task to clarify the following tasks. Gender equality has been found to be an increasingly pressing issue for the military over the past decade. This ended in 2018, when restrictions were lifted for women serving in frontline infantry and special combats. After analyzing the literature, legislation of Ukraine and international legal documents, it is established that every woman, like men, has the right to choose a profession and realize themselves in any sphere, the main thing is to be confident in their abilities and give themselves completely. Military uniform, weapons, strong discipline and strict execution of orders are the usual attributes of the profession, inherent in people in uniform. There are more and more women who consciously connect their lives with the army. Gender approaches in the military sphere are common to all NATO member countries. The Alliance is assisting the Ukrainian state in the implementation of the National Action Plan on UN Resolution 1325. This international instrument ensures the active participation of women in military and peacekeeping processes. The large percentage of staff, women, more than 25% of women serve in the border service, of which about 12% are officers in the State border guard service of Ukraine. In order to investigate this issue, the already published works on this issue were analyzed, as well as an analysis of the requirements for physical training. Based on the analysis, the purpose of the study is to identify, investigate and improve the system of gender equality in the modern army and the development of physical training. At the moment there is a stage of reformation. Prospects for further research are to study and summarize the experience of implementing the gender policy of European countries, the order of service in military formations and law enforcement agencies by women.

Keywords: gender equality, women servicemen, physical training, military service, border service.

Постановка проблеми. В сучасному світі і без винятку в армії довгий період піднімалося питання щодо гендеру, в наш час удосконалюється програма щодо рівних умов вступу до

вищих військових навчальних закладів. Національна академія Державної прикордонної служби України (далі – НАДПСУ) є одним з передових закладів, щодо розвитку гендеру, адже кожного року

удосконалює систему навчання, задля рівних умов навчання як для дівчат, так і для хлопців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У роботі проведено аналіз наукових праць, таких дослідників як: Голованова Т.П., Палагнюк М.М., Рубан О.В., Вороніна А.О., Кротіков В.П., Малюга В.М., Топальський В.Л., Голуб А., Ветров І., Андресюк П.Б., Єрмолаєва Т.В. та Шваб К.В., Калагін Ю.А. та інші. Однак питання гендерної рівності у Вищих Військових Навчальних Закладах (далі – ВВНЗ) ще не досліджувалося в сучасній літературі.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Питання розвитку фізичної підготовки та гендерної рівності в ВВНЗ вимагає окремого дослідження. Вдосконалення системи фізичної підготовки, для рівних умов щодо несення служби та вдосконалення фізичних якостей жінок-військовослужбовців, задля вдосконалення гендерної рівності.

Мета статті. Теоретично обґрунтувати систему гендерної рівності в сучасній армії, дослідити розвиток фізичної підготовки в НАДПСУ та провести порівняльну характеристику з іншими правоохоронними органами стосовно впливу на гендер, та рівних умов для несення служби військовослужбовцями. У зв'язку з цим поставлені завдання:

- дослідити гендерну рівність в сучасній армії та ВВНЗ;
- проаналізувати вимоги щодо фізичної підготовки курсантів та військовослужбовців;
- проаналізувати літературні джерела, щодо гендерної рівності в сучасній армії та вимоги які виносяться до жінок-військовослужбовців.

Виклад основного матеріалу. Протягом тривалого часу чоловіки створювали історичну картину світу, висловлюючи свої погляди на навколишню дійсність, устрій ідеальної сім'ї, місце і роль жінки в соціальному просторі. Противники гендерної рівності пояснювали це тим, що жінки не могли служити в армії ні морально, ні фізично. Сучасні збройні сили більшості країн світу немислимими без представниць прекрасної статі [1, с. 14–16]. Це об'єктивний процес фемінізації суспільства, що характеризується посиленням ролі та впливу жінки в армії. Щоб захистити права жінок, дослідники провели низку соціологічних досліджень, які показали, що жінки та чоловіки однаково страждають від психологічного та фізичного впливу та напруженого графіка. Сьогодні ні в кого не викликає сумніву щодо необхідності зарахування жінок до військ як повноцінних військовослужбовців [2, с. 73–83]. Фемінізація армії є специфічною складовою об'єктивного процесу фемінізації суспільства і виражається посиленням ролі та впливу жінки в армії, а також функціональною залежністю останньої від ступеня особистісного потенціалу в армії, жінки-військовослужбовці [3, с. 33]. Актуальність проблеми обумовлена збільшенням кількості жінок-військовослужбовців в армії; розширення кола військово-облікових спеціальностей і посад, які займають жінки-військовослужбовці; домінування застарілих стереотипів про місце та роль жінки у Збройних Силах.

У 1989 році Канада відкрила всі військові пости для жінок, за винятком служби на під-

водних човнах, де жінкам дозволено служити з 2000 року. Повна інтеграція жінок до канадських збройних сил – завдання не з легких. Є багато питань, пов'язаних із фізичними гендерними відмінностями та навантаженнями. Нещодавні канадські дослідження показують, що громадянське суспільство все ще не сприймає жінок у бойових ролях.

Більшість чоловіків загалом позитивно реагують на присутність жінок в армії, вважаючи їх рівноправними військовослужбовцями. Гендерна політика у збройних силах передбачає не лише рівні права для військовослужбовців обох статей, але також, що не менш важливо, рівні обов'язки [4, с. 133–151]. У зв'язку з цим респондентам було запропоновано відповісти на запитання «Чи потрібно при організації служби жінок-військовослужбовців враховувати їх фізіологічні, психологічні особливості та репродуктивні функції?». Аналіз відповідей показує, що переважна більшість чоловіків (62,08%) та жінок (75,00%) вважають, що так, це необхідно враховувати. Слід зазначити, що відсоток жінок, які так вважають, значно вищий, ніж відсоток чоловіків. 26,41% опитаних чоловіків і 18,75% жінок вважають за необхідне частково врахувати фізіологічні, психологічні особливості та репродуктивні функції жінок під час організації військової служби. У той же час цю відповідь вже підтримують більше чоловіків. 10,76% опитаних чоловіків і 6,25% опитаних жінок категорично заперечують [5]. «Дослідження військових психологів показують, що присутність жінок у колективі значно пом'якшує морально-психологічну атмосферу, змушує командирів бути стриманими, а головне – зростає культура взаємин між військовослужбовцями в самому колективі. Соціологічні дослідження за минулі 10 років показують, що саме жінки-військовослужбовці найретельніше виконують свої обов'язки» [6, с. 116–119].

Курсантки Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького систематично займаються спортом, та покращують власні показники, адже фізична підготовка, є однією з складових задля перевірки та визначення придатності до служби. Дівчата як і хлопці в однакових умовах вступають в наш ВВНЗ, щороку кількість дівчат збільшується, як приклад є спеціальність «Безпека державного кордону» на яку ще два роки тому не могли передбачити та уявити, що буде конкурс між абітурієнтами з числа дівчат на вступ до НАДПСУ. Вже на сьогодні там навчається 10 дівчат на 1 курсі та 19 на другому, а це свідчить про готовність їх виконувати завдання на рівні з чоловіками, чи те стосується фізичної підготовки чи завдань, що безпосередньо відносяться до несення служби. Щодня жінки своїми діями здатні підтвердити, що військова служба, це не лише чоловіча справа.

Курсантки НАДПСУ – є прикладом гендерної рівності в армії, адже в Альма-матер прикордонної служби має три факультети, і так склалось історично, що на факультеті Безпеки Державного Кордону навчались лише хлопці, адже викладаються дисципліни які безпосередньо відносяться до охорони та безпеки державного кордону. Проте, 2020 року факультет оголосив про набір дівчат

про що ми говорили вище, і ось уже протягом двох років, дівчата в національній академії мають право вступати на будь-який з трьох факультетів, та обирати спеціальність яка їм до душі.

Фізична підготовка для курсантів ВВНЗ є надзвичайно важливою, дівчата на рівні з хлопцями здають нормативи, мають змогу брати участь та вдосконалюватись та представляти НАДПСУ як на всеукраїнських та міжнародних змаганнях в різноманітних видах спорту, які представлені під час навчання. Закладено ще з давніх-давен, що жінки і справді не здають нормативи такі як – підтягування на перекладині, та здають нормативи з 1 кілометра – натомість чоловіки біжать – 3 кілометри, проте як ми можемо спостерігати система фізичної підготовки вдосконалюється, і для жінок також змінюються нормативи. З 1 січня 2022 року Збройні Сили України керуватимуться новою Інструкцією з фізичної підготовки, зокрема по-новому проведуть і оцінювання – відтепер щокварталу. Зазначається, що інструкція передбачає ведення щодо кожного військовослужбовця картки обліку фізичної підготовки, а також 15 різних відомостей, журналів та облікових форм. У новій Інструкції унормували порядок перевірки фізичної підготовленості – всі військовослужбовці з 2022 року перевірятимуться щокварталу. Загальна фізична підготовленість перевірятиметься за допомогою тесту.

Для жінок віком до 30 років так само передбачено біг на 3 кілометри, дві силові вправи – згинання та розгинання рук в упорі лежачи, згинання та розгинання тулуба. Для жінок 30-39 років – ті ж самі дві силові вправи та біг на 2 кілометри. І для тих, кому більше ніж 40 років, – ідентичні силові вправи та біг уже на 1 кілометр. Гендерна рівність має на увазі врахування інтересів, потреб і пріоритетів як жінок, так і чоловіків, визнаючи розмаїття різних груп жінок і чоловіків. Гендерна рівність не є проблемою жінок, але має зачіпати і турбувати як чоловіків, так і жінок. Рівність між жінками та чоловіками є одночасно правом людини і є попередньою умовою і показником для постійного, соціально орієнтованого розвитку [7]. Для ефективного впровадження гендерного компоненту у військовій освіті, нормативно-правових актах, стратегічному і оперативному командуванні важливо знати і враховувати загальні положення, підходи та особливості сектору безпеки. Окрім загальних підходів важливою є концепція рівноправної участі жінок, якої зазвичай не дотримуються в структурах сектору безпеки. Це пояснюється тим, що протягом тривалого часу жінок не розглядали як рівноправних в доступі до військової служби [8]. Важливо розуміти, що військові конфлікти здійснюють значний вплив на життя жінок і чоловіків. При цьому, достатньо велика

частина жінок не є пасивними спостерігачками. Вони виконують активні функції – служать у збройних силах, правоохоронних органах, добровольчих батальйонах. Жінки складають більшість волонтерських груп та організацій, надаючи допомогу як військовим, так і громадянам, що залишилися на тимчасово окупованій території, а також внутрішньо переміщеним особам [9].

Слід зазначити, що жінки які беруть участь у воєнних діях, так само як і чоловіки перебувають під захистом міжнародного гуманітарного права, з того моменту, коли вони потрапляють під владу противника. Вперше у світі жінки стали повноправними військовослужбовцями з відповідним офіційним статусом 1895 року в Канаді, коли їх приймали на військову службу в мирний час не тільки у структури забезпечення, а й у бойові частини [10].

Жінки як військовополонені належать до вразливої категорії жертв збройних конфліктів та їх наслідків. Останніми роками помітно зменшився інтерес до питання захисту жінок-військовополонених. Значною мірою це призвело до слабого висвітлення подій, які відбуваються за кордоном, пов'язаних з дотриманням їх прав під час полонення, що повинно викликати серйозне занепокоєння міжнародного співтовариства.

Слід зазначити, що саме прагнення миру, очікування миру стали головною мрією та цінністю України з часів військової агресії Російської Федерації. Але мир не приходить сам по собі. Його потрібно будувати, зберігати та укріплювати. Важливу роль у цьому відіграють жінки [11].

Висновки і пропозиції. Вважається, що збройні сили зараз зазнають певної трансформації, тому фізична сила та агресія, які традиційно вважались чоловічою рисою, втрачають свою цінність і все частіше застосовуються інтелектуальні тактики. Дискусії про те, чи варто жінкам служити в збройних силах, як правило, зосереджуються виключно на фізичній силі чи гендерній рівності, а не на тому, чи можуть вони насправді зробити армію ефективнішою. Наявність більш різноманітних збройних сил відображає складність зон конфлікту, в яких вони діють. Бойові дії часто ведуться в густонаселених районах, а не на віддалених фронтах, тому військові не повинні обмежуватися прямими військовими діями з ворогом, а й все більше змушені вчитися будувати відносини з широким колом людей – чоловіками, жінками та дітьми в зоні бойових дій і районах, які знаходяться в безпосередній близькості від них.

Перспективою подальших досліджень є вивчення та узагальнення досвіду реалізації гендерної політики країн Європи, порядок проходження служби в військових формуваннях та правоохоронних органах жінками.

Список літератури:

1. Голованова Т.П. Методологічні підходи та методи дослідження гендерних питань в освіті. *Гендерна парадигма освітнього простору*. Кривий Ріг : ВЦ КГП ДВНЗ «КНУ», 2015. № 1. С. 14–16.
2. Палагнюк М.М. Гендерна проблематика: виклики сучасності». *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2015. № 60. С. 73–83.
3. Рубан О.В. Реалії та перспективи гендерного партнерства в Україні на початку XXI століття (світоглядний аспект). Київ : НАН України, 2012. С. 33.
4. Вороніна О.А. Гендерне рівняння як структурний елемент державної політики в скандинавських країнах. *Новий погляд*. 2014. № 4. С. 133–151.

5. Кротіков В.П., Малога В.М., Топальський В.Л. Гендерна політика у Збройних Силах України: проблеми теорії та практики. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2012.
6. Клименко Н.Г. Роль і місце жінки – військовослужбовця в Україні. *Економіка і держава*. 2014. С. 116–119.
7. Марценюк Т. «Невидимий батальйон»: участь жінок у військових діях в АТО (соціологічне дослідження). 2016. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7746/Martsenyuk_Nevydymyi_bataloin.pdf (дата звернення: 20.11.2021).
8. Голуб А. Обов'язковий призов жінок у армію: міжнародний досвід та Україна. 2017. URL: <https://uain.press/articles/obovyazkovyj-pryzov-zhinok-u-armiyu-mizhnarodnyj-dosvid-ta-ukrayina-605256> (дата звернення: 21.11.2021).
9. Чи потрібні жінки на війні? URL: <https://uavarta.org/2015/05/14/chi-potribni-zhinki-na-viyni/> (дата звернення: 21.11.2021).
10. Ветров І. Жінки в армії: ЗСУ і світовий досвід. 2016. URL: <https://ukraine.segodaya.ua/ua/ukraine/zhenshchiny-v-armii-vsu-i-mirovoyu-opyt-689801> (дата звернення: 21.11.2021).
11. Кротіков В.П., Малога В.М., Топальський В.Л. Актуальні проблеми гендерної політики Збройних сил України : навч. посібник / за заг. ред. Андресюка Б.П. Київ : НДЦ ГП ЗС України, 2011. 112 с.

References:

1. Holovanova T.P. (2015) Metodolohichni pidkhody ta metody doslidzhennia gendernykh pytan v osviti [Methodological approaches and methods of research of gender issues in education]. *Henderna paradyhma osvithnoho prostoru*. Kryvyi Rig: VTs KHPI DVNZ «KNU», no. 1, pp. 14–16.
2. Palahniuk M.M. (2015) Henderna problematyka: vyklyky suchasnosti [Gender range of problems: challenges of modernity]. *Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii*, no. 60, pp. 73–83.
3. Ruban O.V. (2012) Realii ta perspektyvy hendernoho partnerstva v Ukraini na pochatku XXI stolittia (svitohliadnyi aspekt) [Realities and prospects of gender partnership in Ukraine at the beginning of XXI century (world view aspect)]. Kyiv: NAN Ukrainy, p. 33.
4. Voronina O.A. (2014) Hendernerivniannia yak strukturnyi element derzhavnoi polityky v skandinavskykh krainakh [Gender equalization as structural element of public policy in the Scandinavian countries]. *Novy pohliad*, no. 4, pp. 133–151.
5. Krotikov V.P., Maliuha V.M., Topalskyi V.L. (2012) Henderna polityka u Zbroinykh Sylakh Ukrainy: problemy teorii ta praktyky [Gender politics in the Armed Forces of Ukraine: problems of theory and practice]. Kyiv: NDTs HP ZSU.
6. Klymenko, N.H. (2014) Rol i mistse zhinky – viiskovosluzhbovtsia v Ukraini [Role and place of woman – serviceman in Ukraine]. *Ekononika i derzhava*, pp. 116–119.
7. Martseniuk T. (2016) «Nevydymyi batalion»: uchast zhynok u viiskovykh diakh v ATO [“Invisible battalion”: participating of women in military operations in ATO] (sotsiologichne doslidzhennia). Available at: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7746/Martsenyuk_Nevydymyi_bataloin.pdf (accessed 20 November 2021).
8. Holub A. (2017) Obovyazkovyi pryzov zhinok u armiiu: mizhnarodnyi dosvid ta Ukraina [The Obligatory call-up of women: international experience and Ukraine]. Available at: <https://uain.press/articles/obovyazkovyj-pryzov-zhinok-u-armiyu-mizhnarodnyj-dosvid-ta-ukrayina-605256> (accessed 21 November 2021).
9. Chy potribni zhinky na viini? [Are there necessary women on war?] Available at: <http://www.zhinka-online.com.ua/ukrajinska-zhinka/zhinka-v-armiji/342-chy-potribni-zhinky-na-viini> (accessed 21 November 2021).
10. Vetrov I. (2016) Zhinky v armii: ZSU i svitovyi dosvid [Women in an army: AFU and world experience]. Available at: <https://ukraine.segodaya.ua/ua/ukraine/zhenshchiny-v-armii-vsu-i-mirovoy-opyt-689801> (accessed 21 November 2021).
11. Krotikov V.P., Maliuha V.M., Topalskyi V.L. (2011) Aktualni problemy hendernoi polityky Zbroinykh syl Ukrainy [Issues of the day of gender politics of Armed forces of Ukraine]: navch. posibnyk / za zah. red. Andresiuka B.P. Kyiv: NDTs HP ZS Ukrainy, 112 p. (in Ukrainian)